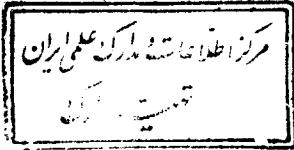

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی تطبیقی حقوق اقلیتهای مذهبی در ایران و فرانسه

بوسیله

غلامعباس محمد حسن پور

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی بعنوان بخشی از فعالیتهای
تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

حقوق عمومی

از

دانشگاه شیراز

شیراز، ایران

22755

ارزیابی و تصویب شده در کمیته پایان نامه با درجه : عالی

امضاء اعضاء کمیته پایان نامه :

دکتر سید محسن شیخ الاسلامی، استادیار حقوق عمومی (رئیس کمیته)

دکتر محمد هادی صادقی، استادیار حقوق جزا

دکتر عباس کشاورز، استادیار علوم سیاسی

آبان ماه ۱۳۷۹

۳۹۳۱

تقدیم به :

تک ستاره امید بر پیشانی آسمان زندگیم . پدر زحمتکش و مهربانم.

و

مهرتابان خوشبختی بر تارک سپهر وجودم . مادر فداکار و دلسوزم.

و

پشتوانه های عرصه زندگی که بارها شاهد اشک شوق
در چشمانشان در شادیها و توفیقاتم بوده ام،
برادران و خواهران خوبم.

و

همسفر و همواره همراه در طی طریق
خوشبختی ام، همسر باوفایم.

سپاسگزاری

سپاس خدای را که آفرینش انسان را به آموختن سرشت و ستایش او را که گوهر دانائی را برای شناخت فراروی انسان نهاد.

اینک که با یاری او مقطع دیگری از تحصیلاتم را به پایان می رسانم بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید و سروران محترمی که در طول دوران تحصیل، راهنما و معلم بنده بوده اند قدردانی نمایم؛ بویژه از اساتید محترمی که در دوره کارشناسی ارشد توفیق کسب فیض از محضرشان نصیب گردید. بخصوص از استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید محسن شیخ الاسلامی که موققت خودم را مرهون راهنماییهای ایشان در نگارش پایان نامه می دانم و نیز اساتید محترم مشاور، آقایان دکتر محمد هادی صادقی و دکتر عباس کشاورز که انجام این کار بدون مشورت ایشان، ثقیل می نمود، کمال سپاسگزاری را دارم.

همچنین از تمامی کارمندان و کارکنان محترم دانشکده حقوق از جمله واحدهای محترم آموزش و کتابخانه که از هیچگونه مساعدتی در این زمینه دریغ نورزیدند قدردانی می نمایم و توفیق همگی را از خداوند مهربان خواستارم.

چکیده

بررسی تطبیقی حقوق اقلیتهای مذهبی در ایران و فرانسه

توسط

غلامعباس محمدحسن پور

در همه حکومتها، ضمن اینکه برای افراد تحت حاکمیت آنها وظایف و تکالیفی تعیین می گردد حکومتها نیز موظفند علاوه بر حمایت و حفظ امنیت برای افراد خود حقوق آنها را نیز رعایت نمایند.

دفاع از حقوق بنیادی انسان - حقوق بشر امروزی - هر چند در حال حاضر بحث جامعه جهانی است اما از لحاظ تاریخی موضوع چندان جدیدی نیست. هدف این پایان نامه بررسی حقوق اقلیتهای مذهبی در ایران و فرانسه می باشد، لذا بعد از بیان کلیاتی در مورد آزادیها و نیز حقوق بشر، به سابقه تاریخی حقوق اقلیتهای مذهبی در ایران - از زمان مادها تا مشروطیت - پرداخته شده است. سپس حقوق اقلیتهای مذهبی در جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته و حقوق خصوصی، عمومی و سیاسی ایشان که در قانون اساسی به آنها تصریح شده است مورد دقت نظر می باشد. آنگاه حقوق اقلیتهای مذهبی در فرانسه مورد نظر قرار گرفته است، در این فصل به وضعیت مذهب و موقعیت اقلیتهای مذهبی در قوانین اساسی و نیز اعلامیه حقوق بشر و شهروند پرداخته شده است و در نهایت مواردی از حقوق یاد شده در دو کشور ایران و فرانسه مورد مقایسه قرار گرفته است و بررسی این حقوق در کشورهای مذکور با دو نظام مختلف (مذهبی و غیر مذهبی) مورد توجه می باشد و نگارنده به میزان اهمیت و توجه

نظامهای یاد شده در برخورد با اقلیتهای مذهبی پرداخته است و این نتیجه حاصل گردیده که اقلیتهای دینی در کشورهای با سیستم مذهبی (از جمله ایران) بیشتر مورد التفات و توجه قرار می گیرند و طبعاً از حقوق بیشتری برخوردارند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	فصل اول : کلیات
۵	بخش اول - تبیین مفاهیم (بیان واژگان)
۵	مبحث اول - آزادیهای عمومی
۷	مبحث دوم - حقوق فردی
۸	مبحث سوم - تابعیت (ملی)
۱۰	مبحث چهارم - اقلیت
۱۱	مبحث پنجم - اقلیتهای مذهبی
۱۳	مبحث ششم - سایر اقلیتها
۱۴	مبحث هفتم - بیگانگان
۱۶	مبحث هشتم - پناهندگی
۱۹	بخش دوم - بررسی تدوین حقوق بشر - اقلیتهای مذهبی - و سیر تکاملی آن
۳۴	بخش سوم - پیشینه تاریخی حقوق اقلیتهای مذهبی در ایران
۳۶	مبحث اول - مادها
۳۷	مبحث دوم - پارسها (هخامنشیان)
۴۶	مبحث سوم - پارتها (اشکانیان)
۵۱	مبحث چهارم - ساسانیان
۵۱	گفتار اول - سازمان اجتماعی ایران ساسانی
۵۴	گفتار دوم - وضعیت دین و اوضاع اقلیتهای مذهبی عهد ساسانی
۶۵	مبحث پنجم - از انقراض ساسانیان تا آغاز مشروطه

- گفتار اول - علل ظهور و گسترش اسلام ۶۵
- گفتار دوم - اوضاع اقلیتهای مذهبی ۶۶
- الف - زرتشتیان ۶۶
- ب - مسیحیان ۶۷
- ج - یهودیان ۶۷
- گفتار سوم - حقوق اقلیتهای مذهبی در این دوره ۶۹
- فصل دوم: حقوق اقلیتهای مذهبی در قوانین اساسی ایران** ۷۳
- بخش اول - حقوق اقلیتهای مذهبی قبل از مشروطیت ۷۳
- بخش دوم - حقوق اقلیتهای مذهبی در دوران مشروطیت ۷۷
- مبحث اول - چگونگی تشکیل مجلس و تنظیم قانون اساسی و متمم آن ۷۷
- مبحث دوم - حقوق ملت - اقلیتهای مذهبی - در قانون اساسی مشروطیت و متمم آن ۸۳
- گفتار اول - حقوق و آزادیهای فردی ۸۵
- الف - آزادی عقیده و مذهب ۸۶
- ب - حقوق مدنی و آزادیهای شخصی ۸۸
- ۱- مصونیت جان ، مال ، مسکن و شرف ۸۸
- ۲- مصونیت در برابر قوای دولتی ۸۸
- ۳- تأمین قضایی ۸۸
- ۴- مصونیت منزل و خانه ۸۹
- ۵- مصونیت مکاتبات و مراسلات ۸۹
- ۶- آزادی تعلیم و تعلم ۸۹
- ج - حقوق اقتصادی و مالی ۸۹
- گفتار دوم - آزادیهای عمومی افراد ۹۰
- الف - آزادی مطبوعات ۹۰
- ب - آزادی احزاب و جمعیتها ۹۱
- ج - آزادی تظاهرات ۹۲
- د - آزادی تشکیل اتحادیه های صنفی ۹۲

- ۹۳ گفتار سوم - مساوات
- ۹۳ الف - تساوی در مقابل قانون
- ۹۳ ب - تساوی در پرداخت مالیات
- ۹۵ بخش سوم - حقوق اقلیتهای مذهبی در جمهوری اسلامی ایران
- مبحث اول - چگونگی تدوین و تصویب قانون اساسی و به رسمیت شناختن اقلیتهای مذهبی در آن
- ۹۵ گفتار اول - تدوین و تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۹۵ گفتار دوم - مفهوم رسمیت یافتن دین و مذهب
- ۹۷ گفتار سوم - رسمیت اسلام و شیعه جعفری اثنی عشری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۹۸ گفتار چهارم - مفهوم اقلیتهای مذهبی در اسلام (اهل کتاب)
- ۱۰۰ گفتار پنجم - مذاهب و اقلیتهای دینی شناخته شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۰۲ گفتار ششم - سایر غیر مسلمانان (غیر اهل کتاب) در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۰۴ مبحث دوم - حقوق اقلیتهای مذهبی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۰۶ گفتار اول - حقوق خصوصی - فردی - اقلیتها
- ۱۰۸ الف - حق حیات
- ۱۰۸ ۱- قصاص
- ۱۰۹ ۲- دیه
- ۱۱۱ الف) دیه قتل نفس
- ۱۱۲ ب) دیه عضو
- ۱۱۴ ب - احوال شخصیه
- ۱۱۵ ۱- تعریف
- ۱۱۵ ۲- مصادیق احوال شخصیه
- ۱۱۷ الف) ازدواج
- ۱۱۸

- ۱۲۰..... (۱) ازدواج اقلیتهای مذهبی با زنان مسلمان
- ۱۲۱..... (۲) ازدواج مرد مسلمان با زنان کافره
- ۱۲۲..... (ب) طلاق
- ۱۲۲..... (۱) طلاق در دین زرتشت
- ۱۲۲..... (۲) طلاق در دین یهود
- ۱۲۳..... (۳) طلاق در دین مسیح
- ۱۲۵..... (ج) ارث
- ۱۲۶..... (د) وصیت
- ۱۲۸..... (ه) فرزند خواندگی
- ۱۲۸..... ج - حق مالکیت
- ۱۳۲..... گفتار دوم - حقوق عمومی افراد
- ۱۳۲..... الف - مصونیت همه جانبه
- ۱۳۲..... ۱- آزادی و امنیت شخصی
- ۱۳۴..... ۲- مصونیت حیثیت
- ۱۳۵..... ۳- مصونیت خانه و مسکن
- ۱۳۷..... ۴- مصونیت مکاتبات و مکالمات
- ۱۳۸..... ب - آزادی مسکن
- ۱۴۰..... ج - آزادی شغل کار
- ۱۴۴..... د - حق دادخواهی و آزادی دفاع
- ۱۴۶..... ه - حق تشکل (آزادی گروه بندی)
- ۱۴۷..... و - آزادی آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت)
- ۱۵۰..... ز - آزادی عقیده ، بیان و مطبوعات
- ح - آزادی مذهبی (انجام مراسم مذهبی ، ساخت معابد و اماکن مقدسه و امنیت آنها)
- ۱۵۴.....
- ۱۵۷..... گفتار سوم - حقوق سیاسی
- ۱۵۸..... الف - حق مشارکت در اداره امور کشور (حق رأی و حق نمایندگی)

۱۶۰	ب - حق تابعیت
۱۶۲	(۱) بیگانه بودن شخص نسبت به ایران
۱۶۴	فصل سوم : حقوق اقلیتهای مذهبی در جمهوری فرانسه
۱۶۴	بخش اول - پیشینه تاریخی حقوق اقلیتهای مذهبی در فرانسه
۱۷۱	بخش دوم - مذهب و انقلاب فرانسه
	بخش سوم - بررسی حقوق بشر - اقلیتهای مذهبی - در اعلامیه حقوق بشر و شهروند ۱۷۸۹
۱۷۴	و دیباچه قانون اساسی جمهوری چهارم ۱۹۴۶ فرانسه
۱۷۷	مبحث اول - مساوات
۱۷۷	گفتار اول - تساوی در حمایت قانون و از حیث مجازات
۱۷۸	گفتار دوم - تساوی در اشتغال به مشاغل عمومی و دولتی
۱۷۸	گفتار سوم - تساوی در پرداخت مالیات
۱۷۹	مبحث دوم - آزادی
۱۸۱	گفتار اول - آزادی فردی
۱۸۴	گفتار دوم - آزادی عقاید (مذهبی) و بیان
۱۹۷	گفتار سوم - آزادی آموزش و پرورش
۲۰۲	گفتار چهارم - آزادی سیاسی
	بخش چهارم - بررسی حقوق اقلیتهای مذهبی در قانون اساسی جمهوری پنجم ۱۹۵۸
۲۰۸	فرانسه
۲۱۴	فصل چهارم : تطبیق و نتیجه گیری
۲۱۴	بخش اول - تطبیق
۲۳۹	بخش دوم - نتیجه گیری
۲۴۵	منابع

چکیده و صفحه عنوان به انگلیسی

مقدمه

مسأله اقلیتها و تأمین حقوق مشروع آنها، از زمانهای قدیم در تاریخ سیاسی جهان بصورت مشکل بین المللی مطرح و مورد نظر و بررسی قرار گرفته است و عنوان اقلیت، نظر به اختلاف سیستم سیاسی هر کشوری مفهوم خاصی بخود می گرفت. در سیستم حقوقی اسلام با وجود اینکه تابعیت بر اساس مذهب نهاده شده است هر فرد یا گروه مذهبی می تواند با انعقاد پیمان و قرار داد به گروه امت اسلامی بپیوندد.

در قرن حاضر حمایت از اقلیتها تنها در صورتی مطرح است که بتواند دستاویزی برای پیش برد مقاصد سیاسی قرار گیرد و این هنگام است که تبلیغات دامنه داری برای حمایت حرفی از اقلیتها که باید از آن به سود سیاستی بهره برداری شود آغاز می گردد و از حقوق اقلیت حمایت و جانبداری می گردد.

لذا در پژوهش حاضر با سئوالاتی روبرو خواهیم بود که از آنجمله عبارتند از:

۱. آیا برای اقلیتهای دینی - مذهبی - حقوقی در نظر گرفته شده است؟
۲. در صورت شناسایی حقوق مورد نظر، آیا آزادی عمل در اجرای حقوق یاد شده وجود دارد؟

۳. آیا حقوق و آزادی اقلیتها با اصل حاکمیت و استقلال دولتها منافات ندارد؟

۴. با توجه به وجود دو نظام دینی و غیر دینی در ایران و فرانسه، وجوه تمایز بنیادین در قوانین اساسی دو کشور، ناشی از چه اصولی است و منشاء این تمایزات چیست؟

در پژوهش مورد نظر فرض بر آن است که ضمن بررسی و تحلیل حقوق اقلیتهای مذهبی در دو کشور ایران و فرانسه، در جمهوری اسلامی ایران - علیرغم به اجرا در

نیامدن پاره ای از اصول قانون اساسی - بعلت حاکمیت نظام دینی ، التفات و عنایت بیشتر و در خور توجهی نسبت به اقلیتهای مذهبی صورت می گیرد.

چرا که ادیان مورد نظر همه دارای ریشه ی توحیدی اند و همه در اصل خود ، ادامه ی دین ابراهیم حنیف (ع) می باشند و در نتیجه پیروان ادیان مزبور با اکثریت مسلمانان ، از این نظر دارای وجه اشتراک قابل استمساک می باشند .

این در حالی است که حقوق اقلیتها در فرانسه - بعنوان یک جمهوری غیر مذهبی - در نتیجه تجربه تاریخی و ارائه نظریات اندیشمندانی است که هر کدام به فرا خور اندیشه و درک خویش به آن پرداخته اند و لذا از پایگاه محکم اندیشه و فهم دینی برخوردار نیست.

هدف کلی پژوهش ، بررسی و تحلیل در مورد جایگاه اقلیتهای دینی - مذهبی - و حقوق شناخته شده برای ایشان در دو کشور ایران و فرانسه و سپس مقایسه تطبیقی در پاره ای از حقوق اساسی بین آن دو می باشد تا ضمن جمع آوری و متمرکز نمودن مطالب فوق الذکر در یک مجموعه منسجم ، راه برای رجوع محققین و علاقمندان هموار و آسان و نیز اینکه برای پژوهشگر ، پاره ای از ابهامات و مجهولات روشن گردد .

در این مسیر ، روش تحقیق و پژوهش بصورت کتابخانه ای و نیز مراجعه و گفتگو با مراکز اقلیتها همچون انجمن زرتشتیان صورت گرفته و ارائه مطالب بصورت توصیفی و تحلیلی انجام پذیرفته است .

از نظر سابقه تاریخی باید گفت مطالب فراوانی در مورد حقوق و آزادیهای افراد بشر نگاشته شده است و در این راستا بعضی نیز - هر چند مختصر و محدود - به حقوق اقلیتها پرداخته اند.

اما پرداختن به این موارد بصورت مشروح و نیز بحث تطبیقی با یک کشور و نظام غیر مذهبی - فرانسه - تاکنون صورت نگرفته یا پژوهشگر توفیقی در دستیابی به آن نیافته است لذا در نوع خود اگر چه بی نظیر نیست اما کم نظیر است .

البته این بدان معنا نیست که پژوهش حاضر فارغ از هر گونه ایراد و اشکال باشد بلکه قطعاً ایرادها و نیز ناگفته‌هایی وجود دارند که نیازمند به تحقیق دقیق‌تر و بیشتر در این زمینه است .

بهرحال پژوهشگر حداکثر سعی و تلاش خویش را در این راه مصروف داشته است تا بتواند تحقیقی قابل توجه - در حد توان و بضاعت ناچیز خویش - ارائه نماید ، باشد که مورد عنایت و لطف علاقمندان قرار گیرد .

در ادامه ی مقدمه ، آنچه لازم به توضیح است عنوان پایان نامه می باشد که ممکن است برای برخی ایجاد سؤال نماید که چرا بجای استفاده از اقلیت دینی ، اقلیت مذهبی آورده شده است؟ در جواب باید گفت که :

اولاً: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ، اقلیت بودن را منحصر به مسیحیان، زرتشتیان و کلیمیان دانسته است و سایر مذاهب اسلامی غیر از شیعه عمومی اثنی عشری - حنفی ، حنبلی ، مالکی ، شافعی و ... - را در زمره ی اقلیت قرار نداده است .^۱

ثانیاً: با توجه به اینکه بحث تطبیقی با جمهوری فرانسه در دستور کار است و قانون اساسی فرانسه نیز تنها از عنوان مذهب استفاده کرده است و عبارت Minorites Religieuses مورد استعمال قرار داده است .

۱. اصل سیزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چنین مقرر می‌دارد که "ایرانیان زرتشتی ، کلیمی و مسیحی تنها اقلیتهای دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود عمل می‌کنند". اصل دوازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چنین مقرر می‌دارد که "دین رسمی ایران ، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی ، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل می‌باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج ، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاهها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب".

ثالثاً: استعمال فراوان این دو عنوان در یک معنا موجب گردیده که اغلب این دو را در یک مورد و معنا استعمال نمایند. لذا آنچه در این پژوهش مورد نظر می باشد اقلیتهای مذهبی زرتشتی، مسیحی و کلیمی است که قانون اساس آنها را به رسمیت شناخته است.